ISSN:3030-332X
Impact factor: 9,493
International journal of scientific researchers

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОННИНГ РИВОЖЛАНГАН ДАВЛАТЛАР БИЛАН ОЛИЙ ТАЪЛИМ СОҲАСИДАГИ ҲАМКОРЛИК АЛОҚАЛАРИ

Равшанов Оғабек
https://doi.org/10.5281/zenodo.23421238

Аннотация. Мақолада Янги Ўзбекистон тараққиёти шароитида олий таълим соҳасининг ривожланган давлатлар билан халқаро ҳамкорлик алоқалари таҳлил қилинган. Тадқиқотда Ўзбекистон олий таълим тизимининг халқаролашув жараёни, хорижий олий таълим муассасалари билан ҳамкорлик, қўшма таълим дастурлари, академик мобиллик, профессор-ўқитувчилар малакасини ошириш, илмий-тадқиқот соҳасидаги шериклик, халқаро аккредитация ва рейтинглар ҳамда Erasmus+ каби халқаро дастурларнинг аҳамияти ёритилган. Шунингдек, АҚШ, Европа мамлакатлари, Буюк Британия, Германия, Италия, Франция, Жанубий Корея ва Япония каби давлатларнинг олий таълим муассасалари билан ҳамкорликнинг асосий йўналишлари кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: Янги Ўзбекистон, олий таълим, халқаро ҳамкорлик, академик мобиллик, қўшма таълим дастурлари, хорижий университетлар, Erasmus+, илмий тадқиқот, халқаролашув, таълим сифати, халқаро рейтинглар.

КИРИШ. Янги Ўзбекистонда олий таълим соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотларнинг муҳим хусусиятларидан бири миллий таълим тизимини халқаро таълим макони билан яқинлаштиришга қаратилган институционал механизмларнинг шакллантирилаётганидир. Ўзбекистон Республикасининг олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясида таълим сифатини ошириш, рақобатбардош кадрлар тайёрлаш, илмий ва инновацион фаолиятни ривожлантириш ҳамда халқаро ҳамкорликни кенгайтириш устувор вазифалар сифатида белгиланган. Ҳужжатда хорижий олий таълим муассасалари дастурлари асосида таълим ташкил этиш ва қўшма таълим дастурларини ривожлантириш ҳам назарда тутилган [3; 4].

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ. Тадқиқотда тизимли таҳлил, қиёсий-таҳлилий, институционал, статистик ва тарихий-ретроспектив методлардан фойдаланилди. Ўзбекистоннинг халқаро олий таълим ҳамкорлигига оид норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, расмий статистик маълумотлар, Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги маълумотлари ҳамда Erasmus+ миллий офиси материаллари таҳлил учун асосий манба сифатида танланди.

НАТИЖАЛАР

Олий таълимни халқаролаштиришнинг институционал асослари. Ўзбекистонда олий таълимнинг халқаролашуви бир неча босқичда ривожланиб, кейинги йилларда тизимли характер касб этди. Халқаро ҳамкорликнинг ҳуқуқий ва стратегик асосларидан бири сифатида 2019 йилда қабул қилинган Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини кўрсатиш мумкин. Унда олий таълимни модернизация қилиш, фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини таъминлаш, рақобатбардош кадрлар тайёрлаш ҳамда халқаро ҳамкорликни ривожлантириш алоҳида вазифалар сифатида белгиланган [1; 2].

Европа давлатлари билан таълим соҳасидаги ҳамкорлик. Европа давлатлари Ўзбекистоннинг олий таълим соҳасидаги халқаро ҳамкорлик тизимида муҳим ўрин эгаллайди. Бунда Европа Иттифоқининг Erasmus+ дастури алоҳида аҳамият касб этади. Ўзбекистонда Erasmus+ дастурлари 2014 йилдан буён олий таълимда халқаро ҳамкорлик, академик мобиллик, институционал салоҳиятни ошириш ва таълим ислоҳотларини қўллаб-қувватлашда иштирок этмоқда. 2024 йилда Ўзбекистон олий таълим муассасалари учун International Credit Mobility, Capacity Building in Higher Education, Erasmus Mundus Joint Masters ва Jean Monnet каби йўналишлар очиқ бўлган[7; 8].

Erasmus+нинг аҳамияти унинг таълим муассасалари ўртасидаги оддий алмашинувдан кенгроқ ҳамкорлик механизмларини қамраб олиши билан белгиланади. Хусусан, Capacity Building in Higher Education лойиҳалари университетларнинг ўқув дастурларини янгилаш, таълим сифатини ошириш, рақамли технологияларни жорий этиш, университет-саноат ҳамкорлигини ривожлантириш ва институционал бошқарувни такомиллаштиришга йўналтирилади.

2024 йилги Erasmus+ танлови натижаларига кўра, Ўзбекистон олий таълим муассасалари иштирокида 5 та янги Capacity Building in Higher Education лойиҳаси молиялаштирилган. Ушбу лойиҳаларда 11 мамлакатдан 44 та олий таълим муассасаси ва 7 та нодавлат ташкилот иштирок этган, Ўзбекистондан эса 12 та олий таълим муассасаси жалб қилинган. Лойиҳалар қишлоқ хўжалиги, тўқимачилик, қайта тикланувчи энергия, барқарор ривожланиш ва университет-жамият муносабатлари каби йўналишларни қамраб олган.

2025 йилги танлов натижалари ҳам ҳамкорликнинг давом этаётганини кўрсатади. Ўзбекистон олий таълим муассасалари 6 та янги CBHE лойиҳасида иштирок этган бўлиб, мазкур лойиҳаларда 19 та муассаса ҳамкор сифатида қатнашган. Бу ҳолат Ўзбекистон университетларининг Европа таълим ва илмий тадқиқот макони билан алоқалари лойиҳавий ҳамкорлик даражасидан институционал ҳамкорлик даражасига ўтаётганини кўрсатади.

АҚШ, Буюк Британия ва бошқа ривожланган давлатлар билан ҳамкорлик. Ўзбекистоннинг халқаро олий таълим алоқалари Европа билан чекланиб қолмаяпти. АҚШ, Буюк Британия, Германия, Франция, Италия, Жанубий Корея ва Япония каби давлатларнинг университетлари билан ҳам академик ва илмий алоқалар ривожланмоқда. Бундай ҳамкорликнинг мазмуни қўшма таълим дастурларини ташкил этиш, профессор-ўқитувчилар малакасини ошириш, талабалар алмашинуви, илмий тадқиқотлар, конференциялар, стажировкалар ва таълим технологияларини трансфер қилиш каби йўналишларни қамраб олади.

Ривожланган давлатлар университетлари билан ҳамкорликдаги муҳим хусусиятлардан бири таълим мазмунини халқаро меҳнат бозори талабларига мослаштириш имкониятидир. Хорижий университетлар билан ҳамкорлик доирасида ўқув дастурларини қиёсий таҳлил қилиш, компетенциявий ёндашувни кучайтириш, амалий таълимни ривожлантириш ва талабаларда халқаро профессионал стандартларга мос кўникмаларни шакллантириш имкониятлари кенгаймоқда.

2025 йил якуни бўйича Ўзбекистонда халқаро таълим стандартларини жорий этиш борасида ҳам муайян натижалар қайд этилган. Хусусан, TOP-500 рейтингига кирувчи 9 та хорижий университет билан келишувларга эришилиб, 17 та қўшма таълим дастури бўйича қабул квоталари тасдиқланган. Шунингдек, 11 та олий таълим муассасасидаги 40 та таълим дастури халқаро аккредитациядан ўтган [4; 5].

Академик мобиллик ва инсон капиталини ривожлантириш. Халқаро ҳамкорликнинг энг муҳим натижаларидан бири академик мобиллик имкониятларининг кенгайишидир. Талабалар ва профессор-ўқитувчиларнинг хорижий университетларда таълим олиши, стажировка ўташи ва илмий тадқиқотларда иштирок этиши билимлар трансфери учун самарали механизм ҳисобланади.

Академик мобиллик талабанинг фақат хорижда маълум муддат таҳсил олишини англатмайди. Унинг муҳим жиҳати турли таълим тизимларидаги ўқитиш усуллари, баҳолаш механизмлари, илмий тадқиқот маданияти ва академик коммуникация тажрибасини ўзлаштиришдан иборат. Шу нуқтаи назардан халқаро мобиллик миллий таълим тизимида инсон капиталининг сифатини оширишга хизмат қилади.

2025 йил натижаларига кўра, Ўзбекистон давлат олий таълим муассасаларида 6 139 нафар профессор-ўқитувчи хорижда малака оширган, 3 859 нафар хорижий профессор ва ўқитувчи эса таълим жараёнига жалб қилинган. Шунингдек, Ўзбекистонда таҳсил олаётган хорижий талабалар сони 20 минг нафарга етган.

Халқаро рейтинглар ва таълим сифатининг янги мезонлари. Ўзбекистон олий таълим муассасаларининг халқаро рейтингларда иштирок этиши ҳам халқаро ҳамкорликнинг муҳим кўрсаткичларидан бирига айланмоқда. Халқаро рейтинглар университетларнинг академик обрўси, илмий тадқиқотлари, иқтибослар кўрсаткичи, иш берувчилар билан муносабатлари ва халқаро ҳамкорлик даражасини турли мезонлар асосида баҳолайди.

2025 йилда Ўзбекистоннинг 7 та олий таълим муассасаси QS World University Rankings рейтингига кирган. QS World University Rankings by Subject 2025 натижаларида эса 5 та ўзбек олий таълим муассасаси 8 та фан йўналиши бўйича жаҳоннинг Top-1000 университетлари қаторига кирган. Масалан, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети лингвистика йўналишида 251–300 оралиғида, Ўзбекистон Миллий университети ва Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети замонавий тиллар йўналишида 301–350 оралиғида қайд этилган.

2026 йилги QS фан рейтингларида ҳам Ўзбекистон олий таълим муассасаларининг иштирок даражаси ошгани қайд этилган. Расмий маълумотларга кўра, 7 та олий таълим муассасаси 12 та фан йўналиши бўйича жаҳон Top-1000 рўйхатидан ўрин олган. Рейтинглар ўз-ўзидан таълим сифатининг тўлиқ ва мутлақ кўрсаткичи ҳисобланмаслигига қарамай, улар университетларни халқаро академик муҳитга очиш, илмий натижаларни халқаро майдонда намоён қилиш ва институционал ҳамкорликни кенгайтириш учун муҳим восита бўлиб хизмат қилиши мумкин. Шунинг учун рейтинглар билан ишлаш жараёнини мақсад эмас, балки таълим ва илмий тадқиқот сифатини халқаро мезонлар билан солиштириш воситаси сифатида кўриш мақсадга мувофиқ.

МУҲОКАМА. Ўзбекистоннинг ривожланган давлатлар билан олий таълим соҳасидаги ҳамкорлиги таҳлили шуни кўрсатадики, мазкур муносабатлар сўнгги йилларда шакл ва мазмун жиҳатидан кенгайиб бормоқда. Илгариги халқаро алоқалар асосан делегациялар ташрифи, меморандумлар ва алоҳида академик тадбирлар билан чекланган бўлса, ҳозирги босқичда қўшма таълим дастурлари, халқаро аккредитация, академик мобиллик, қўшма илмий тадқиқотлар ва хорижий университетлар филиаллари каби узоқ муддатли институционал механизмлар тобора муҳим аҳамият касб этмоқда.

2025 йилда давлат олий таълим тизимида 14 мингдан ортиқ юқори курс таълим дастурлари хорижий Top-300 университетларнинг таълим дастурлари асосида такомиллаштирилгани халқаро тажрибадан фойдаланиш кўламини кўрсатади. Бу жараённинг ижобий жиҳати шундаки, хорижий

тажриба тайёр шаклда кўчириб олиш эмас, балки миллий таълим эҳтиёжларига мослаштириш имкониятини яратади.

Шу билан бирга, халқаро ҳамкорликнинг самарадорлиги фақат хорижий университетлар билан шартномалар сони ёки халқаро делегациялар ташрифи билан ўлчанмаслиги керак. Ҳамкорликнинг реал натижаси талабаларнинг билим ва компетенцияларида, профессор-ўқитувчиларнинг илмий салоҳиятида, қўшма илмий мақолалар ва грантларда, янги таълим дастурларида, халқаро аккредитациядан ўтган дастурлар сонида ва битирувчиларнинг меҳнат бозоридаги рақобатбардошлигида намоён бўлиши лозим.

Европа Иттифоқининг Erasmus+ дастури тажрибаси халқаро ҳамкорликнинг айнан лойиҳавий ва институционал шакллари самарали механизм бўлиши мумкинлигини кўрсатади. 2024 йилги СВНЕ лойиҳаларида Ўзбекистоннинг 12 та олий таълим муассасаси иштирок этгани ва лойиҳаларнинг қишлоқ хўжалиги, энергетика, тўқимачилик, барқарор ривожланиш каби амалий соҳаларни қамраб олгани таълим ва миллий иқтисодиёт эҳтиёжлари ўртасидаги боғлиқликни кучайтириш имкониятини кўрсатади.

Бироқ халқаролашув жараёнида муайян муаммолар ҳам мавжуд. Жумладан, хорижий ҳамкорлик лойиҳаларининг барқарорлигини таъминлаш, халқаро грантлар учун рақобатбардош лойиҳалар тайёрлаш, инглиз тилида академик коммуникация кўникмаларини ривожлантириш, халқаро илмий нашрларда фаолликни ошириш ва хорижий тажрибани миллий шароитга мослаштириш масалалари долзарб бўлиб қолмоқда.

ХУЛОСА. Янги Ўзбекистон шароитида ривожланган давлатлар билан олий таълим соҳасидаги ҳамкорлик мамлакатнинг таълим ва илм-фан тизимини модернизация қилиш жараёнининг муҳим таркибий қисмига айланмоқда. Халқаро ҳамкорликнинг ҳуқуқий ва институционал асосларининг шаклланиши хорижий университетлар билан қўшма таълим дастурларини ташкил этиш, академик мобилликни кенгайтириш, профессор-ўқитувчилар малакасини ошириш, халқаро аккредитациядан ўтиш ва қўшма илмий тадқиқотларни амалга ошириш учун янги имкониятларни яратди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти. Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида. ПФ-5847-сон Фармон, 2019 йил 8 октябрь.
2. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги. Брифинг, посвящённый реформам и достигнутым результатам в системе высшего образования в 2025 году. 2025.
3. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги. Briefing on Reforms and Achievements in the Higher Education System in 2025. 2025.
4. Abdurakhmanova A. The Impact of 30-Year Higher Education Cooperation within TEMPUS and Erasmus+ Programmes in Uzbekistan. Perspectives of Higher Education Development. 2024. Vol. 16, No. 2.
5. National Erasmus+ Office in Uzbekistan. The Selection Results of the 2024 Call for Erasmus+ Capacity Building in Higher Education for Uzbekistan HEIs. 2024.
6. National Erasmus+ Office in Uzbekistan. Launch of 2024 Erasmus+ Call for Proposals. 2024.

7. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги. O‘zbekiston universitetlari QS World University Rankings by Subject 2025 reytingida: yangi natijalar va yutuqlar. 2025.
8. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги. Uzbekistan's Universities Strengthen Their Positions in International Rankings. 2026.
9. Invest Uzbekistan. Education System Development: Higher Education and International Cooperation. 2025.
10. National Erasmus+ Office in Uzbekistan. Erasmus+ for Higher Education in Uzbekistan: Factsheet. 2025.